

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Навчально-науковий гуманітарний інститут
Кафедра психології

«Допущений до захисту»

Завідувач кафедри

Карсканова С. В.

«_10_» _06_____ 2026 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття рівня вищої освіти «бакалавр»

зі спеціальності 053 «Психологія»

на тему «**ВПЛИВ СТИЛІВ БАТЬКІВСЬКОГО ВИХОВАННЯ НА
ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ СЦЕНАРІЇВ ОСОБИСТОСТІ**»

Виконала: студентка групи 4551

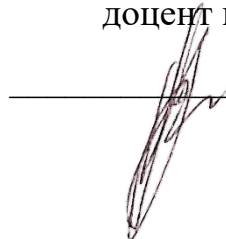
Сугакова П. В.

(підпис)

Керівник роботи:

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри психології

Коренева Ю. П.

(підпис)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Навчально науковий гуманітарний інститут

Кафедра психології

Спеціальність 053 Психологія

Освітня програма «Психологія»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Гарант освітньої програми

Чугуєва І.Є.

(підпис)

« 25 » __02__ 2026 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Студентки Сугакової Поліни Василівни

1. Тема роботи: «Вплив стилів батьківського виховання на формування життєвих сценаріїв особистості»

Керівник роботи: кандидат психологічних наук, доцент Коренєва Юлія Петрівна

Затверджена наказом ректора № 198-уч від « 25 » __02__ 2026 року.

2. Термін подання роботи: 05.06.2026 р.
3. Вихідні дані по роботі: наукова та навчально-методична література з психології особистості, вікової та сімейної психології, сучасні наукові статті, матеріали емпіричних досліджень, результати власного анкетування.
4. Перелік питань, що належать до розробки (найменування розділів):

Розділ 1. Теоретичні основи дослідження впливу стилів батьківського виховання на формування життєвих сценаріїв особистості.

Розділ 2. Емпіричне дослідження впливу стилів батьківського виховання на формування життєвих сценаріїв особистості.

Розділ 3. Практичні рекомендації щодо формування адаптивних життєвих сценаріїв особистості.

5. Перелік презентаційних матеріалів:

Презентація доповіді по роботі у форматі Microsoft Power Point загальною кількістю 11–12 слайдів із висвітленням таких питань: актуальність теми, об'єкт, предмет, мета та завдання дослідження (2 слайди); теоретичні аспекти проблеми (2 слайди); організація та методи емпіричного дослідження (1 слайд); результати емпіричного дослідження та їх графічна інтерпретація (4–5 слайдів); практичні рекомендації (1 слайд); висновки (1 слайд).

6. Дата видачі завдання: 25.02. 2026 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Номер	Назва етапів роботи	Терміни виконання етапів роботи	Примітка
1.	Формулювання теми роботи	10.02.2026	
2.	Опрацювання літератури з теми дослідження. Визначення мети, завдань, об'єкта, предмета дослідження.	15.02.2026	Список використаних джерел має включати не менше 30 позицій, з яких не менше 25 % опубліковані протягом останніх п'яти років
3.	Написання вступу. Визначення методів і бази дослідження.	25.02.2026	Вступ (обсяг 3 – 4 сторінки)
4.	Написання Розділу 1. Подання на перевірку	01.03.2026	Розділ 1. (10-16 сторінок)
5.	Підготовка та проведення емпіричного дослідження.	15.03.2026 – 31.03.2026	
6.	Статистична обробка отриманих результатів	01.04.2026 – 07.04.2026	
7.	Написання Розділу 2. Подання на перевірку	10.04.2026 – 10.05.2026	Розділ 2 (15–20 сторінок)
8.	Оформлення тексту роботи. Подання керівнику на перевірку.	10.05.2026 – 15.05.2026	Загальний обсяг основного тексту роботи 40 – 50 сторінок.
9.	Попередній захист кваліфікаційної роботи	01.06.2026 – 05.06.2026	
10.	Опрацювання зауважень і виправлення недоліків	08.06.2026 – 12.06.2026	
11.	Подання роботи для перевірки на академічну доброчесність	10.06.2026 – 12.06.2026	
12.	Подання кваліфікаційної роботи на рецензування	12.06.2026 – 14.06.2026	
13.	Захист роботи	15.06.2026 – 20.06.2026	

Студент

(підпис)

Сугакова П.В.

Керівник роботи

(підпис)

Коренева Ю.П.

АНОТАЦІЯ

У кваліфікаційній роботі досліджено вплив стилів батьківського виховання на формування життєвих сценаріїв особистості. Розкрито теоретичні підходи до вивчення батьківського виховання та його ролі у становленні особистості. Проаналізовано особливості демократичного, авторитарного, попустительського та ігноруючого стилів виховання, а також їхній вплив на розвиток автономності, самооцінки та емоційного благополуччя людини.

У роботі висвітлено основні положення концепції життєвих сценаріїв та визначено значення сімейного середовища у формуванні життєвих установок особистості. Проведено емпіричне дослідження за участю 100 респондентів віком від 20 до 40 років. Для збору даних використано авторську анкету, розроблену на платформі Google Forms.

Результати дослідження засвідчили, що демократичний стиль батьківського виховання сприяє розвитку автономності, впевненості у собі та психологічної стійкості особистості. Водночас авторитарний стиль пов'язаний із підвищеним рівнем тривожності та залежності від зовнішньої оцінки. На основі отриманих результатів розроблено практичні рекомендації щодо формування адаптивних життєвих сценаріїв особистості.

Ключові слова: стиль батьківського виховання, життєвий сценарій, особистість, автономність, тривожність, дитинство, сім'я.

Сугакова П. В. Вплив стилів батьківського виховання на формування життєвих сценаріїв особистості: кваліфікаційна робота бакалавра зі спеціальності 053 «Психологія». Миколаїв : НУК ім. адм. Макарова, 2026. 56с.

ABSTRACT

The qualification paper examines the influence of parenting styles on the formation of an individual's life scripts. The study reveals theoretical approaches to parenting and its role in personality development. The characteristics of democratic, authoritarian, permissive, and neglectful parenting styles are analyzed, as well as their impact on the development of autonomy, self-esteem, and emotional well-being.

The paper highlights the main provisions of the life script concept and determines the significance of the family environment in shaping an individual's life attitudes. An empirical study was conducted involving 100 respondents aged 20 to 40 years. An original questionnaire developed using Google Forms was used for data collection.

The results indicate that the democratic parenting style contributes to the development of autonomy, self-confidence, and psychological resilience. At the same time, the authoritarian parenting style is associated with higher levels of anxiety and dependence on external evaluation. Based on the findings, practical recommendations for the formation of adaptive life scripts were developed.

Keywords: parenting style, life script, personality, autonomy, anxiety, childhood, family.

Suhakova P. V.: The influence of parenting styles on the formation of personality life scenarios. Bachelor's Qualification Work in Specialty 053 "Psychology". Mykolaiv: Admiral Makarov National University of Shipbuilding, 2026. 56 p

ЗМІСТ

ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТИЛІВ БАТЬКІВСЬКОГО ВИХОВАННЯ ТА ЖИТТЄВИХ СЦЕНАРІЇВ ОСОБИСТОСТІ	12
1.1. Поняття та класифікація стилів батьківського виховання у психологічній науці	12
1.2. Концепція життєвого сценарію особистості в транзакційному аналізі	16
1.3. Вплив сімейного середовища на формування життєвих установок та сценаріїв особистості.....	19
ВИСНОВКИ ПО РОЗДІЛУ 1	22
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ СТИЛІВ БАТЬКІВСЬКОГО ВИХОВАННЯ НА ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ СЦЕНАРІЇВ ОСОБИСТОСТІ	24
2.1. Організація та методологія емпіричного дослідження	24
2.1.1. Характеристика вибірки	24
2.1.2. Методи та інструментарій дослідження	25
2.2. Аналіз результатів дослідження стилів батьківського виховання.....	26
2.3. Аналіз сучасних виховних установок та життєвих сценаріїв респондентів	28
2.3.1. Сучасні виховні установки	28
2.3.2. Показники автономності та тривожності	29
2.4. Кореляційний аналіз взаємозв'язків між стилями виховання і життєвими установками	30
2.4.1. Демократичний стиль виховання та особистісні установки.....	31
2.4.2. Авторитарний стиль виховання та особистісні установки	31
2.4.3. Попустительський та ігноруючий стилі виховання	32
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	32
РОЗДІЛ 3 ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ФОРМУВАННЯ АДАПТИВНИХ ЖИТТЄВИХ СЦЕНАРІЇВ ОСОБИСТОСТІ	34
3.1. Рекомендації для практичних психологів та сімейних консультантів	34
3.1.1. Діагностичний етап консультативної роботи.....	34
3.1.3. Рекомендації відповідно до виявленого стилю виховання.....	36
3.2. Рекомендації для батьків щодо формування адаптивних сценаріїв у дітей	37
3.3. Рекомендації для закладів освіти та соціальних служб	38
3.4. Програма самопомоги для дорослих із неадаптивними сценарними установками	38

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	39
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	43
ДОДАТКИ	47

ВСТУП

Актуальність дослідження: У сучасних умовах розвитку суспільства особливого значення набуває проблема формування особистості та чинників, що впливають на її психологічний розвиток. Одним із найважливіших факторів становлення особистості є сімейне середовище, оскільки саме в родині дитина отримує перший досвід соціальної взаємодії, засвоює норми поведінки, формує уявлення про себе та навколишній світ. Характер взаємин між батьками та дитиною значною мірою визначає особливості емоційного розвитку, самооцінки, рівень автономності та способи побудови міжособистісних відносин у майбутньому.

Особливе місце серед факторів сімейного впливу займає стиль батьківського виховання. Він відображає систему ставлення батьків до дитини, особливості контролю, підтримки, вимогливості та емоційної взаємодії. Наукові дослідження свідчать, що різні стилі виховання можуть по-різному впливати на формування особистісних якостей, життєвих цінностей та поведінкових стратегій людини.

Важливим теоретичним підґрунтям для вивчення впливу сімейного виховання на подальший життєвий шлях особистості є концепція життєвого сценарію, запропонована Еріком Берном у межах транзакційного аналізу. Згідно з цією концепцією, у ранньому дитинстві під впливом батьківських послань, сімейних правил та емоційного досвіду формуються несвідомі життєві установки, які визначають подальшу поведінку людини, її ставлення до себе, інших людей та світу загалом.

Актуальність проблеми зумовлюється також зростанням інтересу до психологічного благополуччя особистості, розвитку її автономності та здатності до самореалізації. Незважаючи на значну кількість досліджень, присвячених сімейному вихованню, питання взаємозв'язку між стилями батьківського виховання та формуванням життєвих сценаріїв особистості

потребує подальшого вивчення з урахуванням сучасних соціально-психологічних умов.

Отже, дослідження впливу стилів батьківського виховання на формування життєвих сценаріїв особистості є актуальним як з теоретичної, так і з практичної точки зору.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити вплив стилів батьківського виховання на формування життєвих сценаріїв особистості.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання дослідження:

1. Проаналізувати наукові підходи до вивчення стилів батьківського виховання.
2. Розкрити психологічний зміст поняття «життєвий сценарій особистості».
3. Дослідити особливості впливу сімейного середовища на формування життєвих сценаріїв.
4. Провести емпіричне дослідження стилів батьківського виховання та життєвих сценаріїв особистості.
5. Встановити взаємозв'язок між стилями батьківського виховання та особливостями життєвих сценаріїв особистості за допомогою кореляційного аналізу.
6. Розробити практичні рекомендації щодо формування адаптивних життєвих сценаріїв особистості.

Об'єкт дослідження – життєві сценарії особистості.

Предмет дослідження – вплив стилів батьківського виховання на формування життєвих сценаріїв особистості.

Гіпотеза дослідження полягає в припущенні про те, що існує статистично значущий взаємозв'язок між стилями батьківського виховання та особливостями життєвих сценаріїв особистості. Передбачається, що демократичний стиль виховання сприяє формуванню автономності,

впевненості у собі та адаптивних життєвих сценаріїв, тоді як авторитарний та ігноруючий стилі пов'язані з підвищеним рівнем тривожності, залежності від зовнішнього схвалення та формуванням неадаптивних сценарних установок.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення та систематизація наукової літератури); емпіричні (анкетування, психодіагностичне дослідження); методи математичної статистики (описова статистика, кореляційний аналіз Пірсона).

Вибірка дослідження: У дослідженні взяли участь 100 респондентів віком від 20 до 40 років. Середній вік учасників становив 28,5 років. Гендерний склад вибірки представлений 60 % жінок та 40 % чоловіків. Серед опитаних 45 % мають власних дітей. Дослідження проводилося в онлайн-форматі за допомогою платформи Google Forms на засадах добровільності, анонімності та конфіденційності.

Наукова новизна дослідження полягає у вивченні особливостей взаємозв'язку між стилями батьківського виховання та формуванням життєвих сценаріїв особистості в сучасних соціально-психологічних умовах. У роботі уточнено вплив демократичного, авторитарного, попустительського та ігноруючого стилів виховання на розвиток автономності, тривожності та залежності від соціального схвалення. Також отримано емпіричні дані щодо взаємозв'язку між особливостями сімейного виховання та життєвими установками дорослих осіб.

Практичне значення дослідження: полягає в можливості використання отриманих результатів у діяльності практичних психологів, сімейних консультантів, соціальних працівників, педагогів та батьків. Розроблені рекомендації можуть бути використані для профілактики неадаптивних життєвих сценаріїв, розвитку особистісної автономності, підвищення психологічної культури батьківства та вдосконалення програм сімейного консультування.

Структура роботи: Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить ____ сторінок. Список використаних джерел налічує ____ найменувань. Робота містить таблиці, рисунки та додатки, що відображають результати проведеного дослідження.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТИЛІВ БАТЬКІВСЬКОГО ВИХОВАННЯ ТА ЖИТТЄВИХ СЦЕНАРІЇВ ОСОБИСТОСТІ

1.1. Поняття та класифікація стилів батьківського виховання у психологічній науці

Сімейне виховання є одним із найвпливовіших чинників формування особистості дитини. Ще у XVIII–XIX ст. педагоги та філософи наголошували на визначальній ролі батьків у становленні характеру і цінностей людини. Проте системне наукове вивчення стилів батьківського виховання розпочалося у другій половині XX століття завдяки роботам американського психолога Діани Баумрінд [27].

Поняття «стиль батьківського виховання» (англ. parenting style) охоплює сукупність характерних способів і прийомів виховного впливу батьків на дитину, які відображають їх установки, цінності, емоційне ставлення, а також форми контролю та підтримки. Стиль виховання — це не окремі ситуативні реакції батьків, а стійка система поведінки, яка відтворюється у різних ситуаціях і на різних вікових етапах розвитку дитини [27; 44].

Д. Баумрінд виокремила три базові стилі виховання: авторитарний (authoritarian), авторитетний або демократичний (authoritative) та поблажливий або попустительський (permissive). Пізніше дослідники Е. Маккобі та Дж. Мартін розширили цю класифікацію, додавши четвертий стиль — байдужий або ігноруючий (neglectful/uninvolved) [35]. Ця класифікація базується на двох ключових вимірах батьківської поведінки: вимогливості (demandingness) та відповідності/чуйності (responsiveness).

Вимогливість відображає ступінь контролю, дисципліни та очікувань, які батьки ставлять перед дитиною. Чуйність — це міра емоційної теплоти, підтримки та реагування на потреби дитини. Комбінація цих двох вимірів утворює чотири базові стилі батьківського виховання, які широко використовуються у сучасній психологічній науці.

Демократичний (авторитетний) стиль виховання

Демократичний стиль характеризується поєднанням високої вимогливості та високої чуйності. Батьки, які дотримуються цього стилю, встановлюють чіткі правила та межі, однак роблять це у доброзичливій та поважній атмосфері. Вони пояснюють дитині причини своїх вимог, заохочують самостійність, враховують думку дитини та підтримують відкритий діалог. Баумрінд встановила, що діти, вихованих демократичними батьками, демонструють вищий рівень соціальної компетентності, самооцінки, академічної успішності та психологічного благополуччя.

Дослідження Дарлінг та Стайнберга підтвердили, що демократичне виховання пов'язане з розвитком у дітей психосоціальної зрілості, автономності та відповідальності. Діти з таких сімей, як правило, вирізняються позитивним самоставленням, навичками самоконтролю та здатністю до ефективного вирішення проблем [29].

Авторитарний стиль виховання

Авторитарний стиль поєднує високу вимогливість із низькою чуйністю. Батьки-авторитарії прагнуть до жорсткого контролю поведінки дитини, вимагають беззаперечного підкорення, рідко пояснюють мотиви своїх вимог і схильні застосовувати покарання як основний інструмент виховання. Емоційна близькість і підтримка у таких сім'ях, як правило, мінімальна.

За даними численних досліджень, авторитарне виховання пов'язане з підвищеним рівнем тривожності, нижчою самооцінкою та вираженою залежністю від зовнішнього схвалення у дітей [15; 39]. Встановлено, що психологічний контроль з боку авторитарних батьків негативно впливає на розвиток автономності та формує схильність до тривожно-залежної поведінки в дорослому житті. Водночас слід зазначити, що культурний контекст може модерувати вплив авторитарного стилю: у деяких культурах висока вимогливість сприймається як прояв батьківської турботи та поваги [44].

Попустительський стиль виховання

Попустительський (ліберальний) стиль характеризується поєднанням низької вимогливості з високою чуйністю. Батьки цього типу люблять своїх дітей та емоційно залучені до їхнього життя, проте уникають встановлення меж, правил і дисципліни. Вони схильні потурати будь-яким бажанням дитини, рідко відмовляють та намагаються уникати конфліктів.

Хоча такі сім'ї відрізняються теплотою та сприятливим емоційним кліматом, попустительське виховання може призводити до труднощів із самоконтролем, імпульсивності та невміння справлятися з фрустрацією

Дослідження показали, що діти, виховані в ліберальних сім'ях, нерідко мають проблеми з дисциплінованістю, відкладанням задоволення та відповідальністю [29].

Ігноруючий (байдужий) стиль виховання

Ігноруючий стиль поєднує низьку вимогливість та низьку чуйність. Батьки цього типу емоційно відсторонені від дитини, не цікавляться її справами, потребами та почуттями. Вони не встановлюють правил і не контролюють поведінку дитини не з поваги до її автономності, а через незацікавленість або власну зайнятість. В крайніх проявах цей стиль може межувати з психологічною занедбаністю.

Ігноруючий стиль вважається найбільш несприятливим для розвитку дитини. Діти з таких сімей демонструють найнижчі показники соціальної компетентності, самооцінки та психологічного благополуччя. У дорослому житті вони часто відчують труднощі з формуванням безпечних прив'язаностей, мають підвищений ризик депресивних станів та деструктивної поведінки

Таблиця 1.1 узагальнює основні характеристики чотирьох стилів батьківського виховання за двовимірною моделлю.

Таблиця 1.1

Класифікація стилів батьківського виховання (за Баумрінд, Маккобі, Мартін)

Стиль виховання	Вимогливість	Чуйність	Основні характеристики
Демократичний	Висока	Висока	Чіткі правила, емоційна теплота, повага до автономності дитини, відкритий діалог
Авторитарний	Висока	Низька	Жорсткий контроль, покарання, відсутність пояснень, низька емоційна підтримка
Попустительський	Низька	Висока	Емоційна теплота, відсутність меж і правил, потурання бажанням дитини
Ігноруючий	Низька	Низька	Емоційна відстороненість, незацікавленість, відсутність контролю та підтримки

Окрім класифікації Баумрінд, у психологічній літературі існують й інші підходи до типологізації батьківського виховання. Зокрема, у вітчизняній психології широко використовується класифікація А. Варги, яка виокремлює такі типи батьківського ставлення: прийняття/відкидання, кооперація, симбіоз, авторитарна гіперсоціалізація та «маленький невдаха» (інфантилізація) [5]. Ці типи відображають різні аспекти емоційного ставлення батьків до дитини та способи взаємодії з нею.

Важливо зазначити, що стилі виховання рідко зустрічаються у чистому вигляді. Реальна батьківська поведінка є більш складною та варіативною: один і той самий батько може проявляти різні стилі залежно від ситуації, власного емоційного стану, характеристик дитини та культурного контексту. Крім того,

батько і мати нерідко дотримуються різних стилів виховання, що також впливає на розвиток дитини.

Таким чином, стиль батьківського виховання є багатовимірним психологічним конструктом, який охоплює особливості емоційної взаємодії, контролю та підтримки в дитячо-батьківських стосунках. Чотиривимірна модель Баумрінд–Маккобі–Мартін залишається найбільш операціоналізованою та широко використовуваною в сучасних дослідженнях [44].

1.2. Концепція життєвого сценарію особистості в транзакційному аналізі

Концепція життєвого сценарію є одним із центральних понять транзакційного аналізу — психологічного напрямку, розробленого американським психіатром Еріком Берном у 1950–1960-х роках. Транзакційний аналіз (ТА) — це теорія особистості та психотерапевтичний метод, що вивчає людську поведінку крізь призму трьох его-станів: Батька, Дорослого та Дитини, а також закономірності міжособистісних взаємодій (транзакцій) [38].

Таблиця 1.2 представляє типологію психологічних позицій та їх зв'язок із базовими характеристиками особистості.

Е. Берн визначав життєвий сценарій (life script) як несвідомий життєвий план, сформований у ранньому дитинстві переважно під впливом батьківських послань і підкріплений подальшим досвідом, який досягає кульмінації у вибраній людиною альтернативі [3]. Іншими словами, сценарій — це своєрідна «програма», яка визначає загальну траєкторію життя людини: її вибори, стосунки, досягнення та невдачі.

Сценарій формується в період від народження до приблизно 6–7 років, хоча уточнення та підкріплення сценарних рішень можуть відбуватися і в підлітковому віці. В основі сценарію лежать так звані «сценарні рішення» — висновки, які дитина робить про себе, інших людей та світ на основі свого

раннього емоційного досвіду. Ці рішення закріплюються у вигляді несвідомих переконань: «Я хороший / поганий», «Люди можна довіряти / небезпечні», «Світ безпечний / ворожий»

Ключовим механізмом формування сценарію є батьківські послання (script messages), які поділяються на два типи: вербальні (прямі настанови, заповіді, девізи) та невербальні (емоційні реакції, моделі поведінки). Берн виокремив дві категорії сценарних послань: «драйвери» (drivers) — умовні дозволи («Будь досконалим», «Старайся», «Поспішай», «Догоджай іншим», «Будь сильним») та «заборони» (injunctions) — несвідомі обмеження, передані через батьківську Дитину («Не існуй», «Не будь дитиною», «Не досягай успіху», «Не належ», «Не відчувай»)

Послідовники Берна суттєво розвинули концепцію сценарію. Зокрема, Клод Стайнер запропонував три базові сценарії: «без любові» (формується при ігнорувальному стилі виховання), «без розуму» (при надмірно контролюючому вихованні) та «без радості» (при надмірно вимогливому вихованні) [41]. Концепцію «ранніх рішень» та методи їх терапевтичного переопрацювання детально розроблено у межах сучасного транзакційного аналізу.

З точки зору типології, Берн поділяв сценарії на переможні (winner), програшні (loser) та банальні (banal/non-winner). Переможні сценарії пов'язані з реалізацією власного потенціалу та досягненням значущих цілей. Програшні — з повторюваними невдачами, деструктивними стосунками та нереалізованістю. Банальні — з посередністю, браком яскравих подій, підпорядкованістю чужим очікуванням [42].

Концепція психологічних позицій (life positions) Берна тісно пов'язана з поняттям сценарію. Берн виокремив чотири базові психологічні позиції: «Я — ОК, Ти — ОК» (здорова, конструктивна позиція); «Я — ОК, Ти — не ОК» (позиція переваги, зарозумілості); «Я — не ОК, Ти — ОК» (позиція меншовартості, залежності); «Я — не ОК, Ти — не ОК» (позиція

безнадійності). Ці позиції формуються в ранньому дитинстві на основі досвіду взаємодії з батьківськими фігурами і стають фундаментом сценарних рішень.

Таблиця 1.2

Типологія психологічних позицій за Е. Берном та їх характеристики

Психологічна позиція	Тип сценарію	Характеристика особистості
Я — ОК, Ти — ОК	Переможний	Впевненість у собі та довіра до людей, здатність до партнерства, конструктивне вирішення конфліктів, висока самооцінка
Я — ОК, Ти — не ОК	Умовно переможний	Тенденція до домінування, проблеми у близьких стосунках, схильність до звинувачення інших
Я — не ОК, Ти — ОК	Програшний	Занижена самооцінка, залежність від схвалення, тривожність, уникання відповідальності
Я — не ОК, Ти — не ОК	Програшний / безнадійний	Депресивність, відчуття безглуздості існування, соціальна ізоляція, апатія

Важливим поняттям ТА є також «рекети» (racket feelings) — хронічні замінні емоції, що дитина навчається переживати замість справжніх почуттів, оскільки автентичні емоції не схвалювалися або були небезпечними у сімейному середовищі. Наприклад, дитина, якій заборонялося злитися, може навчитися переживати страх або смуток замість гніву. Рекетні почуття підтримують і підживлюють сценарій протягом усього дорослого життя.

Сучасні дослідники ТА розглядають сценарій не як фатальну програму, а як динамічну систему переконань і стратегій, яка може переглядатися та змінюватися у процесі психотерапії, значущих стосунків або трансформативного досвіду. Ця позиція узгоджується з принципами позитивної психології та психології розвитку, які акцентують увагу на ресурсах і можливостях особистісних змін [12-42].

1.3. Вплив сімейного середовища на формування життєвих установок та сценаріїв особистості

Сімейне середовище є первинним контекстом розвитку особистості. Саме в родині дитина вперше стикається з нормами, цінностями, правилами взаємодії та моделями стосунків, які згодом стають основою її внутрішнього світу. Аналіз наукової літератури свідчить про те, що характер сімейних взаємин, зокрема стиль батьківського виховання, чинить визначальний вплив на формування таких ключових особистісних характеристик, як самооцінка, автономність, тривожність та здатність до побудови стосунків.

З позицій теорії прив'язаності Джона Боулбі, ранній досвід взаємодії з первинним доглядачем формує внутрішні робочі моделі прив'язаності — когнітивно-емоційні схеми уявлень про себе як гідного/негідного любові та про інших людей як надійних/ненадійних. Ці внутрішні моделі виступають прообразом сценарних рішень ТА: вони визначають очікування людини щодо стосунків, способи пошуку близькості та реагування на стрес.

Безпечна прив'язаність, що формується при чуйному та послідовному батьківському реагуванні, корелює з демократичним стилем виховання і сприяє розвитку позитивної психологічної позиції «Я — ОК, Ти — ОК». Тривожна, унікаюча або дезорганізована прив'язаність, що виникає при непослідовному, відкидаючому або лякаючому батьківстві, пов'язана з формуванням негативних сценарних установок і вразливістю до психологічних розладів.

З точки зору когнітивно-поведінкового підходу, батьківське виховання впливає на формування базових переконань (core beliefs) та дисфункціональних схем. Батьківська критичність і відкидання сприяють формуванню схем «дефективності/сорому», «покинутості», «залежності». Гіперопіка та обмеження автономії породжують схему «залежності/некомпетентності». Ці схеми функціонально тотожні сценарним

заборонам ТА і слугують «фільтрами», через які людина інтерпретує свій досвід [26; 30].

Дослідження у галузі нейронауки підтверджують, що хронічний стрес і несприятливий досвід раннього дитинства (adverse childhood experiences — ACE) змінюють розвиток нейронних систем, відповідальних за регуляцію емоцій, стресового реагування та соціальної поведінки [34]. Метааналітичні дослідження показали, що несприятливе дитинство пов'язане з підвищеним рівнем кортизолу, зниженням обсягу гіпокампа та підвищеною реактивністю мигдалини — структур, задіяних у тривожних розладах та посттравматичному стресі.

Стосовно конкретних механізмів впливу стилів виховання на сценарні установки, можна виокремити такі закономірності. Демократичний стиль виховання, завдяки поєднанню чітких меж, емоційної підтримки та поваги до автономності дитини, сприяє формуванню позитивної психологічної позиції, адаптивного стилю прив'язаності та переможних сценаріїв. Дитина засвоює, що вона гідна любові та здатна впливати на власне життя.

Авторитарний стиль, з його акцентом на жорсткому контролі та низькій чуйності, передає дитині сценарне послання «Не будь собою», «Будь таким, яким я хочу тебе бачити». Дитина навчається придушувати власні потреби та почуття заради отримання батьківського схвалення, що формує схильність до залежності від зовнішньої оцінки та підвищений рівень тривожності [15; 39].

Попустительський стиль, незважаючи на емоційну теплоту, може передавати сценарне послання «Правил немає», «Ти завжди отримаєш те, що хочеш». Відсутність меж і структури ускладнює розвиток внутрішньої дисципліни та здатності до відкладання задоволення. У дорослому житті це може проявлятися у труднощах із прийняттям відповідальності та реалістичним плануванням свого життя

Ігноруючий стиль, за рахунок емоційної відстороненості батьків, несе найбільш деструктивні сценарні послання: «Не існуй», «Ти не важливий»,

«Твої потреби не мають значення». Такий досвід формує глибинне переконання у власній нікчемності, що лежить в основі програшних сценаріїв та є фактором ризику для розвитку депресивних та тривожних розладів [41; 43].

Слід також зазначити роль сімейних наративів та трансгенераційної передачі сценаріїв. Дослідження показують, що сімейні історії про успіхи та невдачі предків, сімейні девізи та правила передаються від покоління до покоління і формують особистісну ідентичність та очікування щодо власного майбутнього. Берн також вказував на трансгенераційний характер сценаріїв: батьки неусвідомлено транслують дітям ті сценарні послання, які самі отримали у власному дитинстві [3].

Таблиця 1.3 узагальнює взаємозв'язок між стилями батьківського виховання та ключовими характеристиками формування особистості й життєвих сценаріїв.

Таблиця 1.3

Вплив стилів батьківського виховання на формування особистості та життєвих сценаріїв

Стиль виховання	Тип прив'язаності	Психологічна позиція	Характеристики сценарію та особистості
Демократичний	Безпечна	Я — ОК, Ти — ОК	Переможний сценарій, висока автономність, позитивна самооцінка, психологічна стійкість
Авторитарний	Тривожна	Я — не ОК, Ти — ОК	Залежний сценарій, підвищена тривожність, орієнтація на зовнішню оцінку, знижена самооцінка
Попустительський	Амбівалентна	Я — ОК, Ти — ОК / не ОК	Банальний сценарій, імпульсивність, труднощі з самоконтролем, нереалістичні очікування

Стиль виховання	Тип прив'язаності	Психологічна позиція	Характеристики сценарію та особистості
Ігноруючий	Унікаюча / дезорганізована	Я — не ОК, Ти — не ОК	Програшний сценарій, депресивність, відчуття покинутості, труднощі з прив'язаністю

Підсумовуючи теоретичний аналіз, можна констатувати, що стиль батьківського виховання є системоутворюючим фактором формування особистості, який визначає не лише актуальний психологічний стан дитини, а й закладає фундамент для її майбутніх стосунків, самореалізації та загальної якості життя. Інтеграція концепцій батьківського виховання, теорії прив'язаності, когнітивних схем [26] та транзакційного аналізу дозволяє отримати комплексну картину механізмів сімейного впливу на формування життєвих сценаріїв особистості.

ВИСНОВКИ ПО РОЗДІЛУ 1

На основі теоретичного аналізу наукової літератури можна зробити такі висновки:

Стиль батьківського виховання є стійкою системою ставлення батьків до дитини, що охоплює особливості емоційної взаємодії, контролю та підтримки. Найбільш операціоналізованою у сучасній психологічній науці є чотиривимірна модель, що виокремлює демократичний, авторитарний, попустительський та ігноруючий стилі на основі вимірів вимогливості та чуйності

Концепція життєвого сценарію Е. Берна розглядає несвідомий план людського життя, сформований у ранньому дитинстві під впливом батьківських послань, ранніх рішень та базових психологічних позицій [3; 42]. Сценарій визначає загальну траєкторію поведінки людини, її ставлення до себе та інших, спосіб побудови стосунків та досягнення цілей.

Теоретичний аналіз засвідчує тісний взаємозв'язок між стилями батьківського виховання та характеристиками особистості й життєвих сценаріїв.

Демократичний стиль виховання сприяє формуванню позитивних психологічних позицій, безпечної прив'язаності та переможних сценаріїв.

Авторитарний стиль пов'язаний із залежними та тривожними сценарними установками.

Ігноруючий стиль є найбільш несприятливим і зумовлює формування програшних сценаріїв

Механізми впливу сімейного виховання на формування сценаріїв включають передачу батьківських послань (дозволів та заборон) формування внутрішніх робочих моделей прив'язаності і розвиток базових переконань та когнітивних схем, а також трансгенераційну передачу сімейних наративів і моделей поведінки.

Отримані теоретичні узагальнення слугують підґрунтям для емпіричного дослідження взаємозв'язку між стилями батьківського виховання та особливостями життєвих сценаріїв особистості, що здійснюється у наступному розділі роботи.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ СТИЛІВ БАТЬКІВСЬКОГО ВИХОВАННЯ НА ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ СЦЕНАРІЇВ ОСОБИСТОСТІ

2.1. Організація та методологія емпіричного дослідження

Для перевірки теоретичних положень щодо впливу стилів батьківського виховання на формування життєвих сценаріїв особистості було організовано та проведено емпіричне дослідження. Планування дослідження здійснювалося відповідно до вимог психологічної науки та принципів доказової практики [16; 18].

Мета дослідження полягала у виявленні характеру та ступеня взаємозв'язку між особливостями батьківського виховання і ключовими параметрами особистісного розвитку — зокрема, рівнем автономності та схильністю до тривожності й залежності від зовнішнього схвалення.

Гіпотеза дослідження: демократичний стиль батьківського виховання позитивно корелює з автономністю та здатністю до самостійного прийняття рішень, натомість авторитарний стиль пов'язаний із підвищеною тривожністю та залежністю від соціального схвалення

2.1.1. Характеристика вибірки

У дослідженні взяли участь 100 респондентів віком від 20 до 40 років ($M = 28,5$ р.). Формування вибірки здійснювалося методом цільового добору з урахуванням вікових та гендерних критеріїв. Детальний опис вибірки представлено у Таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Соціально-демографічна характеристика вибірки дослідження

Характеристика	Показник	Відсоток / Значення
Кількість респондентів	100 осіб	—
Вік	20–40 років	М = 28,5 р.
Жінки	60 осіб	60 %
Чоловіки	40 осіб	40 %
Мають власних дітей	45 осіб	45 %

Примітка: М — середнє значення вікового показника

Гендерний склад вибірки представлений переважно жінками (60 %). Близько 45 % респондентів мають власних дітей, що забезпечує репрезентативність групи у контексті вивчення як ретроспективного досвіду виховання, так і власних батьківських практик.

2.1.2. Методи та інструментарій дослідження

Для збору емпіричних даних використовувалася авторська анкета, розроблена за допомогою сервісу Google Forms. Вибір онлайн-методу збору даних зумовлений його практичністю та широкими можливостями охоплення цільової аудиторії.

Опитувальник складався з чотирьох змістових блоків. Оцінювання тверджень здійснювалося за п'ятибальною шкалою Лайкерта, де 1 бал означав повну незгоду з твердженням, а 5 балів — повну згоду з ним. Шкала Лайкерта є одним із найпоширеніших інструментів вимірювання у психологічних дослідженнях завдяки своїй надійності та валідності при вивченні установок і особистісних характеристик.

Таблиця 2.2

Структура авторського опитувальника

Блок анкети	Зміст блоку	Шкала оцінювання
Блок 1	Стиль батьківського виховання в сім'ї респондента	Шкала Лайкерта 1–5 балів
Блок 2	Установки щодо виховання	Шкала Лайкерта 1–5 балів
Блок 3	Життєві установки автономність та відповідальність	Шкала Лайкерта 1–5 балів
Блок 4	Життєві установки залежність та тривожність	Шкала Лайкерта 1–5 балів

Примітка: усі блоки оцінювалися за шкалою Лайкерта (1–5 балів)

Методи статистичної обробки даних включали: методи описової статистики (обчислення середніх значень, стандартних відхилень), а також кореляційний аналіз за коефіцієнтом Пірсона для встановлення взаємозв'язків між досліджуваними змінними. Рівень статистичної значущості встановлювався на рівні $p < 0,05$ та $p < 0,01$.

2.2. Аналіз результатів дослідження стилів батьківського виховання

Аналіз отриманих емпіричних даних дозволив визначити поширеність різних стилів батьківського виховання у сімейному досвіді учасників дослідження. Результати представлено у Таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Описова статистика за шкалами стилів батьківського виховання

Стиль батьківського виховання	Середн є (M)	Стандартн е відхилення (SD)	Рівень прояву
Демократичний	4,1	0,71	Високий
Авторитарний	3,2	0,84	Середній
Попустительський	2,8	0,90	Нижче середнього
Ігноруючий	2,5	0,95	Низький

Примітка: рівні: Низький < 2,5; Нижче середнього 2,5–3,0; Середній 3,1–3,5; Високий > 3,5

Як свідчать дані Таблиці 2.3, найбільш поширеним стилем виховання у сім'ях респондентів є демократичний стиль ($M = 4,1$; $SD = 0,71$), що відповідає високому рівню прояву. Це свідчить про те, що більшість учасників дослідження зростали в умовах, які поєднували контроль із підтримкою, повагою до думки дитини та врахуванням її потреб. Отримані дані узгоджуються із сучасними дослідженнями, які підтверджують переважання демократичного стилю у вибірках молодих дорослих.

Авторитарний стиль виховання отримав середній показник 3,2 бала ($SD = 0,84$), що відповідає середньому рівню і свідчить про часткову наявність жорстких вимог та суворого контролю у досвіді виховання частини респондентів

Попустительський стиль виховання зафіксовано на рівні нижче середнього ($M = 2,8$; $SD = 0,90$). Найнижчим виявився показник ігноруючого стилю ($M = 2,5$; $SD = 0,95$), що вказує на його відносну нетиповість для обстеженої вибірки [43].

Отже, у досвіді виховання більшості учасників переважають моделі, що поєднують емоційну теплоту з чіткими нормами, тоді як відчужені та байдужі стилі є нехарактерними.

2.3. Аналіз сучасних виховних установок та життєвих сценаріїв респондентів

2.3.1. Сучасні виховні установки

Аналіз другого блоку анкети дозволив виявити переважаючі виховні орієнтації учасників дослідження.

Таблиця 2.4

Показники сучасних виховних установок респондентів

Твердження	Середнє (M)	SD
Необхідно враховувати емоційний стан дитини	4,3	0,68
Дитина має право висловлювати власну думку	4,2	0,72
Партнерська модель взаємодії з дитиною є оптимальною	4,1	0,76
Фізичні покарання є неприйнятними	4,0	0,81
Підтримка суворих покарань	2,7	1,02

Примітка: M — середнє значення; SD — стандартне відхилення

Як видно з Таблиці 2.4, Більшість респондентів орієнтуються на партнерську, особистісно орієнтовану модель взаємодії з дитиною. Найвищий показник отримало твердження щодо необхідності враховувати емоційний стан дитини ($M = 4,3$; $SD = 0,68$). Це узгоджується із сучасними концепціями позитивного батьківства та підтверджує зростання психологічної компетентності батьків. Натомість підтримка суворих покарань отримала значно нижчу оцінку ($M = 2,7$; $SD = 1,02$), що свідчить про відмову більшості

учасників від авторитарних методів впливу. Таким чином, власний досвід виховання та набуті знання формують у респондентів чіткі установки на гуманістичний підхід до батьківства.

2.3.2. Показники автономності та тривожності

Аналіз третього та четвертого блоків анкети дозволив охарактеризувати основні параметри особистісних установок та потенційних сценаріїв поведінки учасників дослідження (Таблиця 2.5).

Таблиця 2.5

Показники автономності та тривожності / залежності респондентів

Показник	Середнє (M)	SD
Здатність відстоювати власну думку	4,2	0,69
Загальний рівень автономності	4,0	0,74
Здатність до довгострокового планування	3,8	0,78
Орієнтація на соціальне схвалення (тривожність)	3,2	0,91
Загальний показник тривожності / залежності	2,9	0,87

Примітка: M — середнє значення; SD — стандартне відхилення

Результати засвідчують, що для вибірки загалом характерний високий рівень автономності ($M = 4,0$; $SD = 0,74$). Найбільш вираженою серед показників автономності є здатність відстоювати власну думку ($M = 4,2$; $SD = 0,69$). Дещо нижче оцінено здатність до довгострокового планування ($M = 3,8$; $SD = 0,78$), що може бути пов'язане з особливостями сучасного соціокультурного середовища [18; 26].

Загальний показник тривожності та залежності залишається відносно невисоким ($M = 2,9$; $SD = 0,87$). Проте орієнтація на соціальне схвалення виявилася найбільш вираженим компонентом тривожного реагування ($M = 3,2$; $SD = 0,91$). Це узгоджується із сучасними дослідженнями впливу соціального середовища на формування потреби у зовнішній валідації [9; 15].

2.4. Кореляційний аналіз взаємозв'язків між стилями виховання і життєвими установками

З метою встановлення статистично значущих взаємозв'язків між стилями батьківського виховання та параметрами особистісних установок було проведено кореляційний аналіз за коефіцієнтом Пірсона. Результати аналізу систематизовано у Таблиці 2.6

Таблиця 2.6

Кореляційна матриця взаємозв'язків між стилями виховання та особистісними установками (r Пірсона)

Показники	Демократ. стиль	Авторит. стиль	Попуст. стиль	Ігнор. стиль
Автономність особистості	0,62**	-0,38 *	-0,21 *	-0,29 *
Тривожність / залежність	-0,41* *	0,48*	0,33*	0,37*
Орієнтація на соц. схвалення	-0,35*	0,44*	0,28*	0,31*
Довгостроков е планування	0,51**	-0,29 *	-0,18	-0,22 *

*Примітка: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; курсивом виділено статистично значущі коефіцієнти*

Кореляційний аналіз виявив ряд статистично значущих взаємозв'язків, що дозволяють зробити важливі теоретичні та прикладні висновки.

2.4.1. Демократичний стиль виховання та особистісні установки

Між демократичним стилем виховання та рівнем автономності особистості встановлено сильний позитивний кореляційний зв'язок ($r = 0,62$; $p < 0,01$). Це свідчить про те, що повага до автономії дитини, підтримка її ініціативи та відкрите обговорення правил у сім'ї статистично значуще пов'язані з формуванням психологічно зрілої, самостійної особистості. Отримані результати узгоджуються з даними сучасних досліджень, які підтверджують позитивний вплив демократичного виховання на розвиток автономності та самодетермінації.

Додатково виявлено значущий позитивний зв'язок між демократичним стилем та здатністю до довгострокового планування ($r = 0,51$; $p < 0,01$). Це може пояснюватися тим, що досвід прийняття рішень у дитинстві формує розвинені виконавчі функції та навички цілепокладання.

Водночас демократичний стиль виховання негативно корелює з тривожністю та залежністю від зовнішньої оцінки ($r = -0,41$; $p < 0,01$). Отримані дані підтверджують, що емоційна підтримка та передбачуваність сімейного середовища знижують схильність до тривожного реагування та потребу у зовнішній валідації.

2.4.2. Авторитарний стиль виховання та особистісні установки

Авторитарний стиль виховання продемонстрував позитивний кореляційний зв'язок із показниками тривожності та залежності від зовнішньої оцінки ($r = 0,48$; $p < 0,05$). Жорсткий контроль, непрозорість вимог та пригнічення ініціативи дитини формують дефіцит внутрішньої регуляції і підвищену потребу у схваленні з боку оточення. Ці дані узгоджуються з результатами міжнародних досліджень: авторитарне виховання негативно пов'язане з самооцінкою та розвитком незалежності особистості.

Встановлено також негативний зв'язок авторитарного стилю з автономністю особистості ($r = -0,38$; $p < 0,05$). Це свідчить про те, що умови,

в яких дитяча самотійність систематично обмежується, ускладнюють формування незалежної та впевненої особистості.

2.4.3. Попустительський та ігноруючий стилі виховання

Попустительський стиль виявив помірний позитивний зв'язок із тривожністю ($r = 0,33$; $p < 0,05$). Відсутність чітких меж та непередбачуваність сімейного середовища, притаманні цьому стилю, також можуть негативно впливати на відчуття базової безпеки особистості.

Ігноруючий стиль виховання корелює з підвищеними показниками тривожності ($r = 0,37$; $p < 0,05$) та зниженою автономністю ($r = -0,29$; $p < 0,05$). Емоційна відстороненість батьків формує сценарій прив'язаності з підвищеною тривожністю і нестійкою самооцінкою

Таким чином, усі чотири стилі батьківського виховання виявляють значущі зв'язки з досліджуваними особистісними установками. Демократичний стиль є найбільш конструктивним у контексті формування психологічно зрілої та автономної особистості, тоді як авторитарний та ігноруючий стилі асоціюються з підвищеним ризиком тривожного та залежного функціонування.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

За результатами проведеного емпіричного дослідження встановлено наступне:

Найбільш поширеним у сімейному досвіді учасників дослідження є демократичний стиль батьківського виховання ($M = 4,1$), що характеризується поєднанням емоційної підтримки, поваги до особистості дитини та чіткої структури сімейних правил.

Більшість респондентів орієнтуються на гуманістичну, партнерську модель взаємодії з дитиною, що свідчить про трансформацію виховних цінностей у напрямку врахування потреб дитини.

Кореляційний аналіз виявив сильний позитивний зв'язок між демократичним стилем виховання та рівнем автономності особистості ($r = 0,62$; $p < 0,01$), що підтверджує гіпотезу дослідження.

Авторитарний стиль статистично значуще корелює з підвищеним рівнем тривожності та залежності від зовнішнього схвалення ($r = 0,48$; $p < 0,05$), що свідчить про його деструктивний вплив на психологічне благополуччя особистості.

Отримані результати підтверджують вагому роль сімейного середовища у формуванні особистісних сценаріїв і можуть бути використані у практиці сімейного психологічного консультування, психокорекційної роботи та психологічного супроводу батьківства.

РОЗДІЛ 3 ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ФОРМУВАННЯ АДАПТИВНИХ ЖИТТЄВИХ СЦЕНАРІЇВ ОСОБИСТОСТІ

Результати теоретичного аналізу та проведеного емпіричного дослідження є підґрунтям для розробки системи практичних рекомендацій, спрямованих на профілактику неадаптивних життєвих сценаріїв та підтримку психологічного розвитку особистості. Рекомендації адресовані практичним психологам, сімейним консультантам, педагогам та батькам.

3.1. Рекомендації для практичних психологів та сімейних консультантів

Практичний психолог і сімейний консультант відіграють ключову роль у роботі з неадаптивними сценаріями особистості. Отримані емпіричні дані щодо взаємозв'язку стилів виховання з рівнем автономності та тривожності дозволяють окреслити конкретні напрями психологічної допомоги

3.1.1. Діагностичний етап консультативної роботи

На початковому етапі консультативної роботи доцільно проводити комплексну психодіагностику, спрямовану на виявлення провідного сценарію клієнта та його зв'язку з особливостями сімейного виховання. До діагностичного інструментарію рекомендується включати: аналіз генограми сім'ї для виявлення міжпоколінних патернів виховання та сценарних установок; методики діагностики стилів батьківського виховання в ретроспективному форматі; опитувальники рівня автономності, тривожності та схильності до залежної поведінки; проєктивні методики для виявлення несвідомих установок і ранніх рішень особистості.

Особливу увагу слід приділяти ідентифікації провідного стилю батьківського виховання в досвіді клієнта, оскільки, за результатами проведеного дослідження, він виступає значущим предиктором рівня автономності ($r = 0,62$; $p < 0,01$) та тривожності ($r = 0,48$; $p < 0,05$) [26; 39].

3.1.2. Програма психокорекційної роботи зі сценарними установками

На основі результатів дослідження розроблено структуру психокорекційної програми «Переписати сценарій», спрямованої на трансформацію неадаптивних сценарних установок і розвиток особистісних ресурсів клієнта (Таблиця 3.1).

Таблиця 3.1

Структура психокорекційної програми «Переписати сценарій»

Блок програми	Тематика занять	Методи роботи
Блок 1 Діагностичний	Визначення сімейних сценаріїв, усвідомлення батьківських послань, діагностика установок	Психодіагностика, генограма, рефлексивне інтерв'ю
Блок 2 Просвітницький	Психоосвіта щодо стилів виховання, концепції сценаріїв, зв'язку виховання і доросло-го функціонування	Міні-лекції, обговорення, кейс-аналіз
Блок 3 Аналітичний	Аналіз власних сценарних установок, виявлення ранніх рішень, переосмислення батьківських послань	Транзакційний аналіз, арт-терапія, наратив-ні техніки
Блок 4 Корекційний	Корекція тривожності, підвищення автономності, формування нових установок	КБТ-техніки, тілесно-орієнтована терапія, когнітивне реструктурування
Блок 5 Ресурсний	Розвиток самостійності прийняття рішень, цілепокладання, навичок здорових стосунків	Коучингові техніки, групові вправи, рольові ігри

Примітка: загальний обсяг програми — 10–12 сесій по 50–60 хвилин

Програма базується на інтегративному підході, що поєднує методи транзакційного аналізу, когнітивно-поведінкової терапії (КБТ), наративних технік та елементів коучингу. Центральним завданням є перехід клієнта від реактивної поведінки, зумовленої раннім сценарієм, до усвідомленого авторства власного життєвого шляху.

Ефективність психокорекційної роботи підвищується за умови паралельного залучення батьків до консультативного процесу, особливо у

випадках роботи з дітьми та підлітками. Батьківська психоосвіта дозволяє змінити сімейний контекст, у якому формується сценарій

3.1.3. Рекомендації відповідно до виявленого стилю виховання

Диференційований підхід у психологічній практиці передбачає врахування провідного стилю батьківського виховання в досвіді клієнта при визначенні стратегії та методів роботи (Таблиця 3.2)

Таблиця 3.2

Диференційовані рекомендації щодо психологічної роботи залежно від стилю виховання

Стиль виховання	Основні ризики для сценарію	Рекомендовані втручання
Демократичний	Мінімальні; можлива надмірна самоорієнтованість	Підтримка набутих навичок, профілактика вигорання
Авторитарний	Тривожність, залежність від схвалення, підпорядкований сценарій	КБТ, асертивний тренінг, аналіз ранніх рішень
Попустительський	Дефіцит структури, імпульсивність, труднощі з цілепокладанням	Розвиток навичок планування, встановлення меж
Ігноруючий	Тривожна прив'язаність, нестійка самооцінка, уникаючий сценарій	Тривала психотерапія, робота з прив'язаністю, розвиток базової довіри

Примітка: КБТ — когнітивно-поведінкова терапія

При роботі з наслідками авторитарного виховання особливу увагу слід приділяти розвитку здатності клієнта до самовираження, встановленню внутрішніх меж і зниженню орієнтації на зовнішнє схвалення. У випадку ігноруючого стилю виховання психологічна робота, як правило, потребує більш тривалого часу та фокусується на відновленні базової довіри до світу і стабілізації самооцінки [34]

3.2. Рекомендації для батьків щодо формування адаптивних сценаріїв у дітей

Профілактика неадаптивних сценаріїв є значно ефективнішою, ніж їх подальша корекція. Тому особлива увага в системі рекомендацій надається просвіті батьків щодо впливу стилів виховання на психологічний розвиток дитини.

Першочерговою умовою формування адаптивного сценарію дитини є рефлексія батьками власного досвіду виховання. Усвідомлення ранніх сценарних установок і батьківських послань, отриманих у власній сім'ї, дозволяє розірвати міжпоколінну трансмісію неадаптивних патернів [3; 4].

Практичні рекомендації для батьків систематизовано у Таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Практичні рекомендації для батьків щодо формування адаптивних сценаріїв

Сфера батьківської взаємодії	Конкретні рекомендації
Емоційна підтримка	Визнавати та називати емоції дитини; реагувати на потреби своєчасно; практикувати активне слухання
Розвиток автономності	Надавати право вибору відповідно до віку; підтримувати ініціативу; уникати надмірної опіки
Встановлення меж	Пояснювати правила, а не лише їх вимагати; дотримуватися послідовності; застосовувати природні наслідки замість покарань
Формування позитивних послань	Транслювати безумовне прийняття; уникати порівнянь; підкреслювати цінність особистості дитини, а не лише її досягнень
Власний психологічний розвиток	Рефлексувати власний досвід виховання; звертатися за фаховою підтримкою; брати участь у батьківських групах

Примітка: рекомендації ґрунтуються на принципах демократичного стилю виховання

Особливого значення набуває формування у дитини безумовного відчуття прийнятості та цінності. За даними дослідження та сучасних наукових джерел, саме сприйняте в дитинстві відчуття підтримки та поваги до особистості є найважливішим чинником, що сприяє розвитку автономності та психологічної зрілості у дорослому віці.

Батькам, які виховувалися в умовах авторитарного або ігноруючого стилю, рекомендується самотійно звертатися по психологічну допомогу для опрацювання власного досвіду перш ніж транслювати набуті патерни

наступному поколінні. Групи психологічної підтримки батьків є ефективним форматом для обміну досвідом і набуття нових навичок у безпечному середовищі.

3.3. Рекомендації для закладів освіти та соціальних служб

Школа та дошкільні заклади освіти є важливою ланкою у системі підтримки психологічного здоров'я дітей. Педагогічний колектив, усвідомлений у питаннях впливу виховання на розвиток особистості, здатний виступати додатковим ресурсом для дитини та своєчасно виявляти ознаки неадаптивних сценарних установок.

Для практичних психологів закладів освіти рекомендується: включати в шкільну програму психологічного супроводу блоки, присвячені розвитку емоційного інтелекту, самопізнання та навичок автономного прийняття рішень]; проводити тематичні батьківські збори та тренінги, спрямовані на підвищення психологічної культури батьківства впроваджувати групові програми розвитку особистісних ресурсів для учнів, схильних до залежних і тривожних форм реагування; здійснювати раннє виявлення дітей, які зазнають впливу деструктивних стилів виховання, та своєчасно включати їх у корекційні програми [43].

Соціальним службам у роботі з сім'ями груп ризику рекомендується поєднувати соціальний супровід із психологічною підтримкою батьків, акцентуючи не лише на поведінкових, але й на глибинних установках і сценарних переконаннях, що лежать в основі неадаптивного виховання

3.4. Програма самодопомоги для дорослих із неадаптивними сценарними установками

Для дорослих осіб, які усвідомлюють вплив власного дитячого досвіду на сучасне функціонування, важливим ресурсом є програми самодопомоги. На основі результатів дослідження розроблено орієнтовний алгоритм самостійної роботи зі сценарними установками, що може застосовуватися паралельно з психотерапевтичним супроводом.

Алгоритм роботи зі сценарними установками включає такі кроки:

Ідентифікація сценарію: написання власної «автобіографії» з виявленням повторюваних патернів поведінки, ключових рішень та сценарних переконань

Аналіз батьківських послань: визначення ключових повідомлень, які трансливалися в сім'ї («будь сильним», «не довіряй нікому», «ти ні на що не здатен/-на»)

Когнітивне оспорювання: перевірка кожного сценарного переконання на реалістичність та функціональність у теперішньому часі

Формування нових установок: свідоме культивування альтернативних переконань, що підтримують особистісний розвиток і благополуччя

Поведінкові експерименти: поступове впровадження нових поведінкових стратегій у реальному житті з рефлексією та закріпленням позитивного досвіду.

Важливо підкреслити, що самотійна робота зі сценарними установками, особливо у випадках, пов'язаних із травматичним досвідом виховання, не може замінити кваліфікованої психологічної допомоги. Вона може розглядатися як доповнення до терапевтичного процесу або як перший крок до усвідомлення необхідності звернення по фахову підтримку.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Розроблена система практичних рекомендацій охоплює чотири рівні психологічного втручання:

На рівні індивідуальної психологічної допомоги запропоновано структуру психокорекційної програми «Переписати сценарій», що поєднує методи транзакційного аналізу, КБТ та наративних технік і спрямована на трансформацію неадаптивних сценарних установок.

На рівні батьківської освіти обґрунтовано ключові принципи взаємодії з дитиною, що сприяють формуванню адаптивного сценарію: емоційна

підтримка, розвиток автономності, послідовність у встановленні меж і безумовне прийняття.

На рівні закладів освіти та соціальних служб рекомендовано впровадження профілактичних і корекційних програм, спрямованих на підвищення психологічної компетентності батьків і раннє виявлення дітей групи ризику.

На рівні самодопомоги розроблено п'ятикроковий алгоритм, що дозволяє дорослим особам самостійно усвідомити та опрацювати вплив раннього сімейного досвіду на актуальне функціонування. Запропоновані рекомендації ґрунтуються на емпірично встановлених взаємозв'язках між стилями батьківського виховання і особистісними установками та можуть бути інтегровані в практику сімейного консультування, шкільної психологічної служби та соціального супроводу сімей.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

За результатами теоретичного аналізу та проведеного емпіричного дослідження зроблено такі висновки:

Теоретичний аналіз наукових підходів до вивчення стилів батьківського виховання засвідчив, що в сучасній психологічній науці виділяють чотири основні стилі: демократичний, авторитарний, попустительський та ігноруючий. Кожен із них відображає специфічну конфігурацію показників емоційної теплоти та вимогливості й по-різному впливає на психологічний розвиток дитини.

Розкрито психологічний зміст поняття «життєвий сценарій особистості» у концепції Еріка Берна [3; 42]. Встановлено, що сценарій формується в ранньому дитинстві під впливом батьківських послань, сімейних правил та емоційного досвіду і визначає стратегії поведінки, самоставлення та міжособистісну взаємодію людини протягом усього життя.

Проаналізовано особливості впливу сімейного середовища на формування життєвих сценаріїв. Визначено, що сім'я є первинним середовищем формування ранніх рішень особистості, а стиль батьківського виховання виступає одним із провідних чинників, що детермінують спрямованість сценарних установок.

Емпіричне дослідження за участю 100 респондентів віком 20–40 років показало, що найбільш поширеним стилем батьківського виховання у досвіді учасників є демократичний ($M = 4,1$), тоді як ігноруючий стиль є найменш характерним ($M = 2,5$). Більшість респондентів орієнтуються на партнерську, особистісно центровану модель взаємодії з дитиною. Кореляційний аналіз виявив статистично значущі взаємозв'язки між стилями батьківського виховання та особистісними установками. Демократичний стиль виховання позитивно корелює з рівнем автономності ($r = 0,62$; $p < 0,01$) і здатністю до довгострокового планування ($r = 0,51$; $p < 0,01$), що підтверджує гіпотезу

дослідження. Авторитарний стиль позитивно корелює з тривожністю та залежністю від зовнішньої оцінки ($r = 0,48$; $p < 0,05$)

Розроблено систему практичних рекомендацій для психологів, батьків, педагогів та самих особистостей, яка охоплює психодіагностику, психокорекцію, батьківську освіту та самодопомогу. Центральним інструментом є психокорекційна програма «Переписати сценарій», спрямована на трансформацію неадаптивних установок і розвиток ресурсів особистості. Результати дослідження підтверджують, що сімейне середовище та стиль батьківського виховання є фундаментальними детермінантами формування життєвих сценаріїв особистості. Проте сценарій не є незмінним: усвідомлення його змісту, джерел і наслідків відкриває можливість для особистісних змін і побудови якісно нового, адаптивного способу функціонування у світі.

Перспективи подальших досліджень вбачаються у вивченні гендерних відмінностей у взаємозв'язку стилів виховання та сценарних установок дослідженні міжпоколінної трансмісії виховних патернів, а також у лонгітюдному вивченні трансформації сценаріїв у процесі психотерапії

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Baumrind D. Child care practices anteceding three patterns of preschool behavior // *Genetic Psychology Monographs*. — 1967. — Vol. 75, № 1. — P. 43–88.
2. Baumrind D. Current patterns of parental authority // *Developmental Psychology Monographs*. — 1971. — Vol. 4, № 1, Pt. 2. — P. 1–103. — DOI: <https://doi.org/10.1037/h0030372>
3. Maccoby E. E., Martin J. A. Socialization in the context of the family: parent-child interaction // *Handbook of Child Psychology*. Vol. 4: Socialization, Personality, and Social Development / ed. by E. M. Hetherington. — New York : Wiley, 1983. — P. 1–101.
4. Darling N., Steinberg L. Parenting style as context: an integrative model // *Psychological Bulletin*. — 1993. — Vol. 113, № 3. — P. 487–496. — DOI: <https://doi.org/10.1037/0033-2909.113.3.487>
5. Steinberg L. *Adolescence*. — 11th ed. — New York : McGraw-Hill Education, 2017. — 480 p.
6. Bowlby J. *Attachment and Loss*. Vol. 1: Attachment. — New York : Basic Books, 1969. — 401 p.
7. Ainsworth M. D. S., Blehar M. C., Waters E., Wall S. *Patterns of Attachment: A Psychological Study of the Strange Situation*. — Hillsdale, NJ : Lawrence Erlbaum, 1978. — 391 p.
8. Cassidy J., Shaver P. R. (eds.) *Handbook of Attachment: Theory, Research, and Clinical Applications*. — 3rd ed. — New York : Guilford Press, 2016. — 1068 p.
9. Mikulincer M., Shaver P. R. *Attachment in Adulthood: Structure, Dynamics, and Change*. — New York : Guilford Press, 2007. — 578 p.
10. Shonkoff J. P., Garner A. S. et al. The lifelong effects of early childhood adversity and toxic stress // *Pediatrics*. — 2012. — Vol. 129, № 1. — P. e232–e246. — DOI: <https://doi.org/10.1542/peds.2011-2663>
11. Berne E. *Games People Play: The Psychology of Human Relationships*. — New York : Grove Press, 1964. — 192 p.
12. Berne E. *What Do You Say After You Say Hello? The Psychology of Human Destiny*. — New York : Grove Press, 1972. — 522 p.

13. Steiner C. Scripts People Live: Transactional Analysis of Life Scripts. — New York : Grove Press, 1974. — 311 p.
14. Clarkson P. Transactional Analysis Psychotherapy: An Integrated Approach. — London : Routledge, 1992. — 326 p.
15. Karpman S. Fairy tales and script drama analysis // Transactional Analysis Bulletin. — 1968. — Vol. 7, № 26. — P. 39–43.
16. Beck A. T. Cognitive Therapy and the Emotional Disorders. — New York : International Universities Press, 1976. — 356 p.
17. Beck J. S. Cognitive Behavior Therapy: Basics and Beyond. — 2nd ed. — New York : Guilford Press, 2011. — 391 p.
18. Young J. E., Klosko J. S., Weishaar M. E. Schema Therapy: A Practitioner's Guide. — New York : Guilford Press, 2003. — 436 p.
19. Ellis A. Reason and Emotion in Psychotherapy. — New York : Lyle Stuart, 1962. — 442 p.
20. Clark D. A., Beck A. T. Cognitive Therapy of Anxiety Disorders: Science and Practice. — New York : Guilford Press, 2010. — 462 p.
21. Rogers C. R. On Becoming a Person: A Therapist's View of Psychotherapy. — Boston : Houghton Mifflin, 1961. — 420 p.
22. Maslow A. H. Motivation and Personality. — New York : Harper & Row, 1954. — 411 p.
23. Bandura A. Social Learning Theory. — Englewood Cliffs, NJ : Prentice Hall, 1977. — 247 p.
24. Ryan R. M., Deci E. L. Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being // American Psychologist. — 2000. — Vol. 55, № 1. — P. 68–78.
25. Rotter J. B. Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement // Psychological Monographs: General and Applied. — 1966. — Vol. 80, № 1. — P. 1–28.
26. Sapolsky R. M. Why Zebras Don't Get Ulcers: An Updated Guide to Stress, Stress-Related Diseases, and Coping. — 3rd ed. — New York : Holt Paperbacks, 2004. — 560 p.
27. McEwen B. S. Physiology and neurobiology of stress and adaptation: central role of the brain // Physiological Reviews. — 2007. — Vol. 87, № 3. — P. 873–904. — DOI: <https://doi.org/10.1152/physrev.00041.2006>

28. Teicher M. H., Samson J. A., Anderson C. M., Ohashi K. The effects of childhood maltreatment on brain structure, function and connectivity // *Nature Reviews Neuroscience*. — 2016. — Vol. 17, № 10. — P. 652–666.
29. Davidson R. J., McEwen B. S. Social influences on neuroplasticity: stress and interventions to promote well-being // *Nature Neuroscience*. — 2012. — Vol. 15, № 5. — P. 689–695. — DOI: <https://doi.org/10.1038/nn.3093>
30. Siegel D. J. *The Developing Mind: How Relationships and the Brain Interact to Shape Who We Are*. — 2nd ed. — New York : Guilford Press, 2012. — 545 p.
31. Bowen M. *Family Therapy in Clinical Practice*. — New York : Jason Aronson, 1978. — 545 p.
32. Minuchin S. *Families and Family Therapy*. — Cambridge, MA : Harvard University Press, 1974. — 268 p.
33. Kerr M. E., Bowen M. *Family Evaluation: An Approach Based on Bowen Theory*. — New York : W. W. Norton, 1988. — 400 p.
34. Варга А. Я. Введение в системную семейную психотерапию. — М. : Когито-Центр, 2009. — 182 с. — URL: <https://mybook.ru/author/anna-varga/vvedenie-v-sistemnyuyu-semejnyuyu-psihoterapiyu/read/>
35. А. Я. Варги, напр.: Варга А. Я., Будінайте Г. Л. Системная семейная психотерапия. Краткий лекционный курс. — М. : Когито-Центр, 2005. — 144 с.
36. Erikson E. H. *Childhood and Society*. — 2nd ed. — New York : W. W. Norton, 1963. — 445 p.
37. Bandura A. Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change // *Psychological Review*. — 1977. — Vol. 84, № 2. — P. 191–215. — DOI: <https://doi.org/10.1037/0033-295X.84.2.191>
38. Smetana J. G. The role of parents in moral development: a social domain analysis // *Journal of Moral Education*. — 1999. — Vol. 28, № 3. — P. 311–321. — DOI: <https://doi.org/10.1080/03057249910310>
39. Laursen B., Collins W. A. Parent-child relationships during adolescence // *Handbook of Adolescent Psychology*. Vol. 2 / ed. by R. M. Lerner, L. Steinberg. — 3rd ed. — Hoboken, NJ : Wiley, 2009. — P. 3–42.
40. Pinquart M. Associations of parenting styles and dimensions with academic achievement in children and adolescents: a meta-analysis // *Educational Psychology Review*. — 2016. — Vol. 28, № 3. — P. 475–493.

41. Felitti V. J., Anda R. F., Nordenberg D. et al. Relationship of childhood abuse and household dysfunction to many of the leading causes of death in adults: the Adverse Childhood Experiences (ACE) Study // American Journal of Preventive Medicine. — 1998. — Vol. 14, № 4. — P. 245–258. — DOI: [https://doi.org/10.1016/S0749-3797\(98\)00017-8](https://doi.org/10.1016/S0749-3797(98)00017-8)
42. Centers for Disease Control and Prevention. About Adverse Childhood Experiences. — URL: <https://www.cdc.gov/aces/about/index.html>
43. Shonkoff J. P., Garner A. S. et al. The lifelong effects of early childhood adversity and toxic stress // Pediatrics. — 2012. — Vol. 129, № 1. — P. e232–e246. — DOI: <https://doi.org/10.1542/peds.2011-2663>
44. Максименко С. Д. Загальна психологія : навчальний посібник. — Київ : Центр учбової літератури, 2021. — 272 с.
45. Савчин М. В. Загальна психологія : навчальний посібник. — Київ : Академвидав, 2011. — 464 с.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

(обов'язковий) Авторська анкета «Вплив стилю батьківського виховання на формування життєвих установок особистості»

[HTTPS://DOCS.GOOGLE.COM/FORMS/D/E/1FAIpQLSd-LYnewoHKL3BUKyp_XUc3OEELVksLVIBd-dO-DyY5LLOXvQ/VIEWFORM?USP=PUBLISH-EDITOR](https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSd-LYnewoHKL3BUKyp_XUc3OEELVksLVIBd-dO-DyY5LLOXvQ/viewform?usp=publish-editor)

Шановний респонденте!

Дане опитування проводиться в межах наукового дослідження, спрямованого на вивчення впливу стилю батьківського виховання на формування життєвих установок особистості.

Опитування є анонімним. Усі отримані дані будуть використані виключно в узагальненому вигляді з науковою метою.

Будь ласка, уважно ознайомтеся з кожним твердженням та оберіть варіант відповіді, який найбільше відповідає Вашому досвіду.

Вік: _____ Стать: ☐ жіноча ☐ чоловіча

Додаток Б (Блоки анкети)

Блок 1: Стиль батьківського виховання. (дитинство)	1	2	3	4	5
Батьки часто контролювали мою поведінку	1	2	3	4	5
У сім'ї було багато правил і заборон	1	2	3	4	5
До мене застосовували суворі покарання	1	2	3	4	5
У сім'ї було прийнято обговорювати проблеми	1	2	3	4	5
Мої почуття та думка враховувалися	1	2	3	4	5
Мені дозволяли самостійно приймати рішення	1	2	3	4	5
Мені дозволяли робити все, що я хочу	1	2	3	4	5
Батьки рідко встановлювали чіткі правила	1	2	3	4	5
Я відчував(ла) нестачу уваги з боку батьків	1	2	3	4	5
Батьки мало цікавилися моїм життям	1	2	3	4	5
Блок 2: Установки щодо виховання					
Дітей потрібно виховувати строго	1	2	3	4	5
Без контролю дитина стає некерованою	1	2	3	4	5
Важливо враховувати емоції дитини	1	2	3	4	5
Покарання допомагає дитині стати кращою	1	2	3	4	5

Дитині слід давати свободу у виборі	1	2	3	4	5
Потрібно заохочувати самостійність	1	2	3	4	5
Суворість формує відповідальність	1	2	3	4	5
Любов та підтримка важливіші за контроль	1	2	3	4	5
Сім'я повинна бути справедливою до всіх дітей	1	2	3	4	5
Важливо пояснювати правила, а не просто їх наказувати	1	2	3	4	5
Блок 3: Життєві установки — автономність / відповідальність.					
Я впевнений(а) у собі	1	2	3	4	5
Мені легко брати відповідальність за своє життя	1	2	3	4	5
Я здатний(а) самостійно приймати важливі рішення	1	2	3	4	5
Я відчуваю контроль над своїм життям	1	2	3	4	5
Я можу відстоювати свою думку навіть у складних ситуаціях	1	2	3	4	5
Мені легко ставити та досягати власні цілі	1	2	3	4	5
Я планую своє життя і дотримуюся плану	1	2	3	4	5
Я вважаю, що мої рішення впливають на майбутнє	1	2	3	4	5
Я впевнений(а) у власних здібностях	1	2	3	4	5
Мені подобається бути самостійним(ою)	1	2	3	4	5
Блок 4: Життєві установки — залежність / тривожність					
Я часто сумніваюся у своїх рішеннях	1	2	3	4	5

Мені важливо, що про мене думають інші	1	2	3	4	5
Я часто потребую схвалення від оточуючих	1	2	3	4	5
Я боюся зробити помилку	1	2	3	4	5
Я часто переживаю за наслідки своїх рішень	1	2	3	4	5
Мені важко відстоювати власну думку	1	2	3	4	5
Я легко піддаюся впливу інших	1	2	3	4	5
Мені складно брати на себе відповідальність	1	2	3	4	5
Я боюся самостійно приймати важливі рішення	1	2	3	4	5
Я часто хвилююся через дрібниці	1	2	3	4	5

ДОДАТОК В

(довідкове) Зведена таблиця результатів емпіричного дослідження (вибірка $N = 100$)

Таблиця Б.1 – Індивідуальні та узагальнені показники респондентів (фрагмент, $n = 20$; повний масив — 100 осіб)

№	Демокр.	Авторит.	Попуст.	Ігнор.	Автоном.	Тривожн.
1	4,2	3,0	2,6	2,2	4,4	2,8
2	4,6	2,8	2,4	2,0	4,6	2,4
3	3,8	3,6	3,0	2,8	3,6	3,4
4	4,4	2,6	2,2	2,2	4,2	2,6
5	2,8	4,4	2,8	3,2	2,8	4,0
6	4,0	3,2	2,6	2,4	4,0	3,0
7	4,8	2,4	2,0	1,8	4,8	2,2
8	3,4	3,8	3,2	3,0	3,4	3,6
9	4,2	3,0	2,4	2,2	4,2	2,8
10	2,6	4,2	3,4	3,6	2,6	4,2
11	4,4	2,8	2,2	2,0	4,4	2,6
12	3,6	3,6	3,0	2,8	3,8	3,2
13	4,0	3,0	2,6	2,4	4,0	2,8
14	4,6	2,6	2,2	2,0	4,6	2,4
15	3,2	4,0	3,2	3,4	3,2	3,8
16	4,2	2,8	2,4	2,2	4,2	2,6
17	4,8	2,4	2,0	1,8	4,8	2,2
18	3,0	4,2	3,4	3,2	3,0	4,0
19	4,4	2,8	2,4	2,2	4,4	2,6
20	3,8	3,4	2,8	2,6	3,8	3,2

...	...	...	...	...	...	...
M	4,1	3,2	2,8	2,5	4,0	2,9
SD	0,71	0,84	0,90	0,95	0,74	0,87

Примітка: наведено середні бали за кожним блоком шкали; M — середнє, SD — стандартне відхилення по вибірці

ДОДАТОК Г

(довідкове) Повна кореляційна матриця досліджуваних показників

Таблиця В.1 – Матриця кореляцій (r Пірсона) між стилями батьківського виховання та особистісними установками ($N = 100$)

Показник	1. Дем.	2. Авт.	3. Поп.	4. Ігн.	5. Авт-сть	6. Трив.
1. Демократичний	1,00	-0,52**	-0,38*	-0,45**	0,62**	-0,41**
2. Авторитарний	—	1,00	0,29*	0,41**	-0,38*	0,48*
3. Попустительський	—	—	1,00	0,35*	-0,21*	0,33*
4. Ігноруючий	—	—	—	1,00	-0,29*	0,37*
5. Автономність	—	—	—	—	1,00	-0,46**
6. Тривожність	—	—	—	—	—	1,00

Примітка: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; — симетрична частина матриці

Кореляційний аналіз проводився за допомогою коефіцієнта Пірсона.

Критичне значення коефіцієнта кореляції при $df = 98$: r крит. = 0,197 ($p < 0,05$) та r крит. = 0,256 ($p < 0,01$). Усі виділені коефіцієнти є статистично значущими.

ДОДАТОК Д

(ілюстративне) Графічне представлення результатів дослідження

Рисунок Г.1 – Порівняльна діаграма середніх значень за шкалами стилів батьківського виховання

Стиль виховання	Відносний рівень (із 5,0)	Середнє
Демократичний	 82 %	4,1
Авторитарний	 64 %	3,2
Попустительський	 56 %	2,8
Ігноруючий	 50 %	2,5

Примітка: шкала від 1 до 5; відсоток відображає відношення середнього до максимально можливого значення

Додаток Е – Взаємозв'язки між стилями виховання та особистісними установками

Демократичний стиль (М = 4,1)	Авторитарний стиль (М = 3,2)
▲ Автономність $r = +0,62^{**}$ ▲ Планування $r = +0,51^{**}$ ▼ Тривожність $r = -0,41^{**}$ ▼ Залежність від схвалення $r = -0,35^{*}$	▲ Тривожність $r = +0,48^{*}$ ▲ Орієнт. на схвалення $r = +0,44^{*}$ ▼ Автономність $r = -0,38^{*}$ ▼ Планування $r = -0,29^{*}$

Примітка: ▲ — позитивний зв'язок; ▼ — негативний зв'язок; $^{*}p < 0,05$; $^{**}p < 0,01$